

SZILÁGYI János Ede*
Víz és jog – egy természeti erőforrás-jogi kutatás eredményeinek
összefoglalása**

Jelen jogtudományi kutatás szorosan illeszkedik a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) víztudományi stratégiájához.¹ Jelen jogtudományi kutatás és a víztudományi stratégia közötti összekötő kapcsolat egyik tudományos előzményét Szilágyi János Ede munkái² képezik. Szilágyi e munkáiban a jogtudomány lehetséges kapcsolódásait mutatja be a víztudományokhoz, a vízszemléletű kormányzáshoz és vízpolitikához. Szilágyi e munkáiban a víz és jog kapcsolatát is elemzi. Jelen jogtudományi kutatás egyfajta folytatása és bővítése Szilágyi korábbi kutatásainak. Szilágyi kutatásaira építve jelen kutatásban elsődlegesen módszertani vonatkozásokban történik továbblépés.

A jogtudományban alkalmazott mindhárom meghatározó módszer alkalmazásra került a kutatásba bevont szerzők által, így az interdiszciplináris, történeti és a jogösszehasonlító módszer is. Az interdiszciplináris módszer kapcsán sor került a jogtudományon kívüli tudományterületek, és a jogtudományon belüli tudományterületek megközelítésének alkalmazására is. A *jogtudományon túlmutató interdiszciplináris módszer* keretében Szűcs Péter és Ilyés Csaba³ a hidrológiai és bányászati tudományok szemszögéből foglalkoznak olyan problémafelvetésekkel, amelyek véleményük szerint a jogtudomány szempontjából is relevánsak lehetnek. Több kutatásban is fontos szerepet kapott a *jogösszehasonlítás módszere*, melyek közül kiemelkedik Hornyák Zsófia⁴ osztrák jogi kutatása; tágabb értelemben sorolható a jogösszehasonlító kutatáshoz Marinkás György⁵ nemzetközi jogi, Szilágyi János Ede⁶

János Ede Szilágyi: Water and Law – a summary of the results of a natural resource law research – Víz és jog – egy természeti erőforrás-jogi kutatás eredményeinek összefoglalása. *Journal of Agricultural and Environmental Law* ISSN 1788-6171, 2019 Vol. XIV No. 27 pp. 182-214 doi: 10.21029/JAEL.2019.27.182

* dr. jur., PhD, dr. habil., egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézet, Agrárjogi és Munkajogi Tanszék, ORCID: 0000-0002-7938-6860, e-mail: civdrede@uni-miskolc.hu

** *A tanulmány az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg.*

¹ MTA 2018.

² Lásd Szilágyi 2013, Szilágyi 2016 és Szilágyi 2018. V.ö. Hildering 2004; Aylward et al. szerk. 2009; Boisson de Chazournes 2015; etc.

³ Szűcs & Ilyés 2019.

⁴ Hornyák 2019.

⁵ Marinkás 2019. V.ö. Raisz 2012a; Szilágyi 2012b; Raisz 2013; Raisz & Szilágyi 2017; Bujdos 2017.

⁶ Szilágyi 2019. V.ö. Bándi 2011, 451–464.; Szilágyi 2012a; Kecskés 2013; Fodor 2014, 210–234.; Farkas Csamangó 2017, 123–139.; Baranyai 2018.

európai jogi kutatása. A történeti módszer jelenik meg *Petrasovszky Anna* természetjogi,⁷ *Koncz Ibolya Katalin* magyar jogtörténeti⁸ és *Sáry Pál* római jogi⁹ kutatásában. A *jogtudományon belül több jogterület* is érintett a vizek szabályozásában. Az emberi jogi kérdések jelennek meg *Jakab Nóra* és *Mélypataki Gábor* kutatásában,¹⁰ a pénzügyi jogi vonatkozások kapnak helyett *Erdős Éva*¹¹ és *Nagy Zoltán*¹² kutatásaiban. A büntetőjogi vonatkozásokat *Nagy Anita*,¹³ az energijogi kérdéseket (Magyarország legnagyobb energijogi beruházására fókuszálva) *Kocsis Bianka*,¹⁴ a környezetjogi relevanciákat *Csák Csilla*,¹⁵ a közigazgatási engedélyezési aspektusokat *Turkovics István*¹⁶ dolgozta fel. A kutatási programban sor került a vízszolgáltatások egyik, jogtudomány által elhanyagolt területének, a halgazdálkodásnak elemzésére is *Olajos István*¹⁷ által. Jelen tanulmányban az egyes szerzők munkáját arra tekintettel foglaljuk össze, hogy azok miként illeszkednek a víztudományi kutatásokhoz. Mindezek előtt azonban először röviden bemutatjuk a víz és jog viszonyát Szilágyi tanulmányát alapul véve.

1. Víz és jog valamint a víz szabályozási koncepciói

„A jog a társadalom viszonyaival, emberi magatartásokkal foglalkozik, és az ezek szabályozására alkotott előírásokkal, amelyek egyeseknek jogot, másoknak kötelezettséget állapítanak meg. A vízhez kötődő jogi előírások kapcsán, mind a nemzetközi szakirodalomban, mind pedig a hazai szakirodalomban találkozhatunk a ‘*vízjog*’ elnevezéssel, amely elnevezés valamilyen fajta egységes, rendszerezett joganyag létét sugallja. A helyzet azonban ennek éppen az ellenkezője. A víz az emberi társadalom számtalan viszonyához kapcsolódik hol lazábban, hol szorosabban. Vagyis a vízre sokféle jogi előírás vonatkozik. A vízzel kapcsolatos előírások összessége a jogon belül nem alkot egy egységes rendszert, hanem a terület a nemzetek jogában – vagyis a *nemzeti jogrendszerekben* – illetve a nemzetek közötti jogban – vagyis a *nemzetközi jogban* – számtalan helyen (vagyis jogterületen) feltűnik kisebb vagy nagyobb mértékben. Mindezekre tekintettel megállapítható, hogy egy jogrendszerben, a nemzetközi jogban vagy az *európai jogban* (vagyis az Európai Unió jogában) a vízzel kapcsolatos előírások töredezetten (*fragmentáltan*) érhetők el, és nem alkotnak koherens rendszert. Rendszert ugyanis csak a vízzel kapcsolatos szabályok egyes részterületeinél találhatunk (jobb esetben ilyen rendszert alkotnak a *vízgazdálkodás* előírásai). A vízzel kapcsolatos jogi előírások rendszerezését ráadásul nehezíti az is, hogy egy jogrendszerben a vízzel

⁷ Petrasovszky 2019.

⁸ Koncz 2019.

⁹ Sáry 2019.

¹⁰ Jakab & Mélypataki 2019. V.ö. Kardos 2004; Kecskés 2009; Antali 2011; Raisz 2012b; Fodor & Bujdos 2013, Szappanyos 2013; Fórika 2017; Szilágyi 2018, etc.

¹¹ Erdős 2019.

¹² Nagy Z 2019.

¹³ Nagy A 2019.

¹⁴ Kocsis 2019.

¹⁵ Csák 2019.

¹⁶ Turkovics 2019.

¹⁷ Olajos 2019.

kapcsolatos társadalmi viszonyok szabályozásában nem csak a vizet, vízádotkat *közvetlenül* hivatkozó jogszabályok bírnak nagy jelentőséggel [...], de adott esetben azok a jogszabályok is nagy fontosságúak lehetnek, amelyek a vízre történő közvetlen (expressis verbis) hivatkozást nem, vagy csak alig tartalmaznak. [...] Ez utóbbi jogszabályok kapcsán mondjuk azt, hogy *közvetve* tartalmaznak szabályokat a vizek társadalmi viszonyaira. Ebből levonható az a következtetés, hogy a vízre vonatkozó joganyag nem csak töredezett, rendszerezetlen és hatalmas, hanem szinte *áttekinthetetlen* is. Meglátásunk szerint a nemzetközi illetve hazai tudományos életben is gyakorta hangoztatott integratív szemlélet (*integrált vízgazdálkodás*) ilyen jellemzőkkel bíró jogi háttérrel nehezen érhető el. A fentiekre tekintettel a vízjog elnevezés helyett tehát teljesen logikusan használhatnánk a rendszerezetlenséget inkább kifejező 'víz és jog' kifejezést, ugyanis a vízre vonatkozó szabályok egy, a jog legkülönbözőbb területeit magába foglaló, meglehetősen töredezett joganyagot ölelnek fel."¹⁸ Szilágyi a vízre vonatkozó joganyag rendszerezésének lehetőségét az egyes vízre vonatkozó szabályozási koncepciókban látja. „Fontosnak tartjuk kihangsúlyozni, hogy az egyes szabályozási koncepciók gyakorta több és többféle jogi dokumentumban – így: nemzetközi szerződés, európai uniós irányelv, nemzeti jogszabály, etc. – is szabályozásra kerülnek, és az is gyakori, hogy egy jogi dokumentum több szabályozási koncepcióra is megállapít szabályokat; [...]. E szabályozási koncepciók elméleti kategóriák, aminek köszönhetően sokféleképpen megközelíthetők, rendszerezhetők. Lényegében e szabályozási koncepciókkal a döntéshozók arra próbálnak meg választ adni, hogy *a víznek, mint a jogi szabályozás közvetett tárgyának milyen főbb vonatkozásait kell egy modern, XXI. századi társadalomnak a jogi összefüggések rendszerében szabályoznia, ha meg kíván felelni a vízszemléletű kormányzás és az integrált vízgazdálkodás koncepciói valamint a vízpolitika céljai által támogatott kívánásoknak.* [...] A vizekre vonatkozó legfőbb szabályozási koncepciókat az alábbiakban állapítjuk meg: (a) a víz, mint önálló jogalany, (b) a víz, mint a rendelkezési hatalom tárgya, avagy 'Kie a víz?', (c) a víz, mint környezeti elem, (d) a víz, mint természeti erőforrás és kereskedelmi ügyletek tárgya (e) a vízhez való jog (f) a vízhez kötődő káresemények jogi szabályozása (g) a vízgyűjtő terület, mint intézményszervezési koncepció."¹⁹

2. Vizekhez kapcsolódó jogi kutatás az alkalmazott módszerek tükrében

2.1. A jogtudományon túlmutató interdiszciplináris módszer

Szűcs Péter és *Ilyés Csaba* a földtudományok képviselőiként osztották meg gondolataikat a vízzel, különösen a felszín alatti vizekkel kapcsolatban tapasztalt jogi problémákról. Észrevételeik különösen értékesek a jogtudomány művelői számára, mivel a hozzájuk hasonló mérnök tudósok fontos forrásai lehetnek a vízszabályozással kapcsolatos anomáliák megismerésének. Alapvetően a következő négy kérdéskörre fókuszálva fogalmazták meg észrevételeiket. (a) A fenntartható hévízhasznosítás: „Magyarországon a 30 °C-nál melegebb felszín alatti vizek, vagyis a hévizek

¹⁸ Szilágyi 2019, 276–277.

¹⁹ Szilágyi 2019, 279–280.

(termálvizek) termelése és hasznosítása kiemelt fontosságú.”²⁰ „Mivel a hévizes rendszerek korlátozott természetes utánpótlódással rendelkeznek, ezért a kontrollálatlan túltermelés hatására igen komoly negatív hatások indulhatnak be, amelyek komolyan veszélyeztethetik egész felszín alatti vízkincsünket, amely forrása az ivóvizeinknek, világhírű ásvány- és gyógyvizeinknek”²¹ „A vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény visszajáratására vonatkozó paragrafus 2013-ban feltehetően agrárágazati nyomására módosult, a visszajáratási kötelezettség nemhogy visszaállt volna, hanem általánosan eltörlésre került”²² „[L]ecsökkentették a geotermikus energia célú hasznosítás után fizetendő vízkészletjárulék gazdasági szorzóját (g szorzó, a 43/1999 (XII. 6) –es KHVM rendelet tartalmazza) 7,5-ről 2,0-re. Azaz most már a gazdasági szabályozás sem ösztönöz visszajáratásra.”²³ „Felszín alatti vízkészleteink védelmének magasabb prioritást kellene kapnia, mint ami jelenleg kialakult. Vízgazdálkodási szempontból elfogadhatatlan, hogy az évi kb. 50 millió m³-nyi energetikai célú hévíztermelés mellett jelenleg csak kb. 5-6 millió m³-t sajtolnak vissza a felszín alá.”²⁴ „Jogi megoldási javaslat lehet a problémára, a vízgazdálkodási törvény olyan irányú módosítása, amiben legalább be lenne írva, hogy a részbeni vagy teljes visszajáratást előnyben kell részesíteni a többi használt víz elhelyezési móddal szemben. Másik módosítás lehet, hogy a jelenlegi 2-es g szorzót legalább 4,0-4,5-re kellene emelni (a fürdő célú vízhasználat g szorzója fölé), hogy takarékosagra, vagy részben visszajáratásra ösztönözzük a gazdákat, ill. azokat is, akik épületet fűtenek termálvízzel visszajáratás nélkül.”²⁵ „A harmadik megoldási javaslat az lehet, ha a kormány ennek a problémakörnek a megoldását stratégiai jellegűnek nyilvánítja, és a helyzet megoldását az állam érdemben is segíti. Az érdemi segítséget a mezőgazdasági hévíz felhasználók részére a visszajárató kutak létesítésének állami finanszírozása jelentené.”²⁶ (b) Engedélyezési és bejelentési eljárás nélkül létesítendő kutak kérdésköre: „A felszín alatti vizek kiemelt fontosságú szerepet játszanak Magyarországon. Az ivóvíz ellátás szinte teljes mértékben felszín alatti vízkészletekből történik”²⁷ „Bár az áramlási rendszerek mentén a folyamatok döntően igen alacsony sebességgel zajlanak, bármely beavatkozás a felszín alatti vizek vonatkozásában sohasem marad lokális, hanem az évek, évtizedek, vagy évszázadok vonatkozásában még ha csökkenő mértékben is, a hatások térben tovaterjednek egyfajta hidraulikai folytonosság eredményeképpen”²⁸ „[Egy] elfogadott törvény célja olyan szabályozás kialakítása, amely 80 méteres kútmélységig nem teszi szükségessé sem engedélyezési, sem bejelentési eljárás lefolytatását. Ha ez megvalósulna, akkor semmilyen létesítési információ nem áll majd rendelkezésére a 80 méternél sekélyebb kutakról, sem a kutak működéséről és hatásáról. A várható negatív hatások az

²⁰ Szűcs & Ilyés 2019, 313.

²¹ Uo.

²² Uo.

²³ Szűcs & Ilyés 2019, 313–314.

²⁴ Szűcs & Ilyés 2019, 314.

²⁵ Szűcs & Ilyés 2019, 314–315.

²⁶ Szűcs & Ilyés 2019, 315.

²⁷ Uo.

²⁸ Szűcs & Ilyés 2019, 316.

érintett felszín alatti vízkészleteket mennyiségi és minőségi szempontból is érintheti. Lehetetlenné tenné a megbízható vízgyűjtő-gazdálkodási tervezést. Ellehetetleníteni a felszín alatti vízkészlet-gazdálkodást. Veszélyeztetné hazánk jelenleg méltán elismert ivóvíz ellátását”.²⁹ „Az ismert és regisztrált vízkivételek mellett sajnos ma Magyarországon több százezer illegálisan fúrt kút is terheli a felszín alatti vízkészleteket. Egyes becslések szerint az illegális kutak száma akár elérheti az egymilliót is. Ezek a már létező illegális kutak döntően 50-60 méternél nem mélyebbek. [...] Ez a mennyiség már jelenleg is több helyen komolyan veszélyezteti a fenntartható felszín alatti vízhasznosítást és gazdálkodást”.³⁰ „Az engedély és bejelentési kötelezettség nélküli kút kivitelezés, valamint az ellenőrzés nélküli üzemeltetés miatt igen nagy a kockázata a jelenleg tiszta és védettnek tekintett vízadóink elszennyezésének, vagy a már szennyezett és nem szennyezett vízadó rétegek nem szándékolt összekötésének tovább rontva a helyzetet több területen hazánkban. A legnagyobb veszélyt a szakértelem nélküli tömeges kútelésítés jelentheti.”.³¹ (c) A mezőgazdasági vízigények kielégítése felszín alatti vízkészletekből: „Az öntözővíz igények kielégítése elsősorban felszín vizekből valósítható meg. A természetesen a felszín alatti vízkészletek is szóba jöhetnek a vízigények biztosítása szempontjából. Körültekintő elemzések alapján kb. 100 millió m³ felszín alatti víz használható majd fel évente öntözésre a későbbiekben, amely kb. 45 ezer hektár mezőgazdasági terület öntözését oldhatja meg. Nagyon fontos megemlíteni ugyanakkor, hogy az öntözés csak akkor érheti el a célját a termésátlagok növelése szempontjából, ha javítjuk a mezőgazdasági területeken talajok állapotát. Sajnos a jelenlegi helyzet igen aggasztó”.³² (d) A védőidomok és védőterületek kialakításának problémái: „A hatályban lévő vízbázisvédelmi jogszabályi csomag 20 évvel ezelőtt meglapozott előírásainak, szakmai mellékleteinek egy jelentős része felülvizsgálatra és átalakításra szorul az eddig összegyűlt széleskörű tapasztalatok és visszajelzések alapján. Az elmúlt két évtized tapasztalatai azt is bemutatták, hogy bizonyos esetekben lehetetlen és teljesíthetetlen előírásai vannak a jelenlegi szabályozásnak”.³³ „A Nemzeti Vízstratégiában megfogalmazottak alapján vannak olyan feladatok, amelyeket már az elkövetkező években (2021-ig) meg kellene valósítani, de a rendelkezésre álló EU forrásokhoz tartozó feltételeknek nem felelnek meg, vagy nem jut rájuk elég támogatás. Ilyen körülmények között három irányban javasolt mozdulni: a hazai – nemzeti – forrásokat bővíteni, gazdaságszabályozási eszközöket alkalmazni és a támogatások hatékonyságát növelni”.³⁴ „A VGT2 feltárta, hogy a vízbázis védelem hatékonysága nem elegendő, a vízbázisok 68%-nak nincs kijelölt védőidoma/védőterülete, és a biztonságba helyezés sem megnyugtató módon halad. Ezért célul tűzte ki a védőterületek kijelölésének felgyorsítását és a vízbázis védelem mindennapi gyakorlatban történő hatékonyabbá tételét. Ehhez az ivóvízbázisok

²⁹ Uo.

³⁰ Uo.

³¹ Szűcs & Ilyés 2019, 318.

³² Szűcs & Ilyés 2019, 319–320.

³³ Szűcs & Ilyés 2019, 320.

³⁴ Szűcs & Ilyés 2019, 321.

védelme, védőzónák kijelölése szabályainak felülvizsgálata szükséges”.³⁵ „Országhatárral osztott felszín alatti vízbázisok esetében sokszor előfordul, hogy a diagnosztika során lefuttatott modellek alapján a védőterület rendszer átnyúlik az országhatáron. A védőterületek kijelölése jelenleg csak a magyar jogrendnek megfelelően történhetne meg a határ túloldalán alkalmazandó előírások érvényesítéséhez nemzetközi egyeztetésre volna szükség”.³⁶

2.2. A jogösszehasonlító módszer

A jogtudományi kutatásokban napjainkban fontos szerep jut a *jogösszehasonlításnak*. Jelen kutatásban egy önálló részt foglal el *Hornják Zsófia* elemzése. Hornják Zsófia az osztrák jogot, azon belül is a vízjogot választotta elemzése tárgyának. A választása nagyszerű lehetőséget teremt a magyar jog fejlesztésére, ugyanis az osztrák és a magyar jog és vízjog között sok olyan kapcsolat van, amely miatt az osztrák jog könnyen alkalmazható példát jelenthet a magyar jog számára. Ezek közül az egyik kapcsolat, amelyre Hornják Zsófia is felhívja a figyelmet, hogy a „magyar vízügyi igazgatás közös történelmi töről fakad az osztrák vízjoggal”.³⁷ Hornják Zsófia tanulmánya elsősorban a ‘víz, mint természeti erőforrás’ nevet viselő szabályozási koncepció mentén elemzi az osztrák vízjogot.

Nagy Anita tanulmányában elsődlegesen a vizek védelmének büntetőjogi vonatkozásait elemzi. Tekintettel ugyanakkor arra, hogy tanulmányában különösen értékes részt képviselnek a jogösszehasonlító elemek, ezért tanulmányunk ezen részében térünk ki rá. Kutatásai alapján a „vizek védelme érdekében már az első magyar büntető törvénykönyv, a Csemegi-kódex is súlyos büntetést helyezett kilátásba a közegészség elleni bűntettek és vétségek című fejezetben. E rendelkezés szerint, aki használatban lévő kutat, vízvezeték, víztartót megmérgezett, 5 évtől 10 évig terjedő fegyházzal volt büntetendő. Amennyiben a cselekmény következtében súlyos sérülés vagy halál következett be még súlyosabb büntetést – tíztől tizenöt évig terjedő fegyházbüntetést írt elő a törvénycikk. A vizek védelmével kapcsolatos bűncselekmények tekintetében különbségek figyelhetők meg az egyes európai országok büntető törvénykönyvei között. A német büntető kódex – a ‘*Strafgesetzbuch*’ (továbbiakban: StGB) – 29. fejezetében tartalmazza a környezet elleni bűncselekményeket, melyek között külön tényállás, a ‘*Gewässerunreinigung*’ rendelkezik a vízszennyezés büntetőjogi kereteiről: a vizek jogellenes szennyezése vagy tulajdonságainak más módon történő megváltoztatása öt évig terjedő szabadságvesztéssel vagy bírsággal büntetendő. A StGB tartalmaz a magyar környezetkárosításnak, valamint természetkárosításnak megfelelő ténnyállásokat is, melyek a vízszennyezésen kívül magukba foglalják a talaj- és levegőszennyezés, továbbá a védett területek veszélyeztetésének pönalizálását is. A vizek élővilágának védelmét biztosító orvhalászat tényállása is szerepel a német büntetőjogi kódexben. Az orosz büntető törvénykönyv szintén külön rendelkezik a vizek szennyezésével kapcsolatos bűncselekményről érintve a felszíni vagy földalatti vizeket, ivóvízforrásokat, tengerek

³⁵ Uo.

³⁶ Szűcs & Ilyés 2019, 321–322.

³⁷ Hornják 2019, 89.

szennyezését, valamint a vízi állatok, növények és a halállomány védelmét. A lengyel, valamint az ukrán Btk. is büntetni rendeli a vízszennyezést, a szlovén kódex pedig emellett a hazai Btk. szabályozásához hasonlóan ismeri az orvhalászat tényállását is.”³⁸

Az egyes nemzetek jogának egységesítésében kiemelt szerep jut a nemzetközi jognak és az európai jognak. E szerepükre tekintettel foglalkozunk ezekkel a jogösszehasonlítás keretében. Kétségtelen ugyanakkor, hogy ezekkel foglalkozhatnánk jelen tanulmány 2.4. részében is.

Marinkás György tanulmányának célja, hogy „bemutassa és megvizsgálja a hazánk által, a szomszédos országokkal kötött bilaterális vízgazdálkodási egyezményeket, majd értékelje azokat a tekintetben, hogy milyen mértékben veszik figyelembe a nemzetközi jogban bekövetkezett változásokat, és mennyire tekinthetők konformnak a közösségi joggal”.³⁹ E célokra tekintettel, „a szerző az alábbi fő elveket és szempontokat azonosította a nemzetközi és az uniós jogban, amelyeket a szerződéses esetleges felülvizsgálata esetén célszerűnek mutatkozik figyelembe venni: vízgyűjtő alapú szemlélet, integratív – a teljes hidrológiai ciklust figyelembe vevő – szemlélet, a mennyiségi és minőségi követelmények rögzítése, azaz kombinált szabályozás. A szennyező fizet és a szennyezés forráshelyen való elhárítás elve, a költségmegtérülés elve. További figyelembe veendő szempont az árvízi védekezés proaktív jellege és a vízszolgáltatások tág körű értelmezése, jóllehet az utóbbit egyelőre a másodlagos jogforrások nem követelik meg, tekintettel azonban arra, hogy – az Unióban szinte jogalkotás kezdeményezési monopóliummal bíró – Bizottság következetesen erre az álláspontra helyezkedik, a jövőben nagy eséllyel számolni kell ezen értelmezés térnyerésével. Említést érdemel végül, de nem utolsó sorban az esetlegesen felmerülő viták esetében azok házon belüli – azaz az EU intézményei előtt történő megoldásának követelménye.”⁴⁰ Ezt követően *Marinkás György* „vizsgálta, hogy a fentebb említett elvek mennyire érvényesülnek az egyes szerződésekben. Az összehasonlítást szemléltető táblázatból kitűnik, hogy vajmi kevésbé: a korábban leírtak ismétlése nélkül elmondható, hogy egyetlen szerződés sem említi expressis verbis a költségmegtérülés elvét, de még a szennyező fizet elve is csak két szerződésben van nevesítve. Jóllehet a vízgyűjtő alapú és a kombinált szemlélet kapcsán árnyaltabb a kép, azonban célszerű lenne mindegyik szerződést ezen alapokra helyezni, az uniós joggal való konformitás érdekében.”⁴¹

2.3. A történeti módszer

Az egyes jogintézmények történeti modelljei egyrészt segítenek jobban megérteni a jelenkor aktuális jogi modelljeit, másrészt pedig bizonyos módosításokkal alkalmazandó példaként is szolgálhatnak. Erre tekintettel a történeti módszert alkalmazó tudományos tanulmányokat jelen kutatási program kifejezetten értékes elemeiként ítéljük meg.

³⁸ Nagy A 2019, 147–148.

³⁹ Marinkás 2019, 113.

⁴⁰ Marinkás 2019, 121.

⁴¹ Marinkás 2019, 124.

Sáry Pál tanulmányában az ókori római jog vízügyi kérdéseit rendszerezi. E vonatkozását tekintve a munka nemzetközi szinten is kimagasló teljesítménynek számít, ugyanis a vízzel kapcsolatos római jogi szabályozás egyes kérdéseivel számos szerző foglalkozik részleteiben, de szinte senki nincs, aki a római jogot átfogóan elemezte volna a vízügyi kérdések tekintetében. Sáry Pál különösen a római joggyakorlat kapcsán mutatott rá a kérdés ókori jelentőségére. Mindezek alapján az alábbi, rendszerszerű problémaköröket tárta fel kutatásában. „(1) a tenger és a tengerpart jogi helyzete; (2) a közfolyókkal kapcsolatos szabályok (tulajdonjogi szabályok, a hajózás zavartalanságát biztosító rendelkezések, árvízvédelmi intézkedések); (3) a vizekkel kapcsolatos közművek (hidak, vízvezetékek, szennyvízcsatornák, fürdők) építésének, használatának, karbantartásának szabályai; (4) vízzel kapcsolatos telki szolgalmak; (5) az esővíz okozta kár kérdései a szomszédjogok körében (az *actio aquae pluviae arcendae* szabályai).”⁴²

Koncz Iboyla Katalin tanulmányában a vízügyi igazgatás magyarországi kialakításával foglalkozott. Ennek bevezetőjében elsőként megállapítja, hogy a „közigazgatás modern értelemben vett kialakulása – amely az igazgatási cél, pontos, egyértelmű meghatározásában, az adott igazgatási terület jogszabályi szintű szabályozásában, valamint az adott feladatot ellátó szervezet létrehozásában nyilvánul meg – hazánkban a 19. század második felére tehető.”⁴³ Ezt követően azzal folytatja, hogy a „vállalt tanulmányban arra keresem a választ, hogy a vízjogi igazgatás kialakulásában a dualizmus időszakában alapvető jelentőségű 1885. évi XXIII. törvénycikk milyen körülmények között született meg, tárgyát tekintve milyen állampolitikai célok kerültek benne meghatározásra. Továbbá, hogy ezen célok megvalósítása a jogalkotó elképzelése szerint, milyen személyi, tárgyi feltételek biztosítása útján volt szavatolható. [...] A megírandó tanulmányban a vízügyi igazgatás létrejöttének első lépéseinek feltérképezésére vállalkozom, amely megfelelő alapot teremthet a vízügyi igazgatás fejlődésének vizsgálatához.”⁴⁴ A kutatása végén a szerző legfontosabb megállapítása az, hogy habár „a hazánkban fennálló vízjogi tulajdonviszonyokat nem kívánják érinteni, a megszerzett jogokat továbbra is biztosítják azok tulajdonosai számára. Mégis, ha megvizsgáljuk a törvényjavaslat, majd pedig az elfogadott törvény szövegét, megállapíthatjuk, hogy ténylegesen nem jelent meg a tulajdonjog szabályozása, ám azon rendelkezéssel, miszerint minden jog gyakorlásához hatósági engedély szükséges, lényegében állami ellenőrzés alá vették azokat. A Képviselőházi vita során értelemszerűen a kormánypárt a hatósági engedélyek kiadásának előnyeit hangsúlyozták, kiemelve, hogy a vízhasználati jog gyakorlójának ezt követően már állam által is védett jogai lettek. Az ellenzék tagjai minden olyan indoknak hangsúlyt adtak, amely az engedélyezés negatívumait emelte ki. A neoabszolutizmus koncentrált centralizmusával szemben a kiegyezést követően nehéz volt elfogadnia az embereknek az állam egyes területekbe való beavatkozását. A polgári Magyarországon is a nézet ütötte fel a fejét, hogy az új korszakban mindenkinek lehetőséget kell biztosítani az előrehaladáshoz, a vállalkozásokat támogatni és nem keretek közé szorítva korlátozni

⁴² Sáry 2019, 237.

⁴³ Koncz 2019, 118.

⁴⁴ Koncz 2019, 118.

kell. Egyesek összekeverték az állami felügyeletet a vállalkozási szabadság korlátozásával. A törvényben megfogalmazott hatósági engedélyeztetési kötelezettség álláspontom szerint a 19. század közepén inkább szolgálta a tisztességes vállalkozások támogatását, mint restriktívóját. Hiszen az új törvénytől mindenki azt várta, hogy az általa már megszerzett, vagy a jövőben megszerezni kívánt használati jogokat minden körülmények között biztosítsa. Ennek pedig egyik megnyilvánulása a vízkönyvek bevezetése, amely a vízhasználati jogok területén olyan rendszert épített fel, mint az ingatlanok tekintetében a telekkönyv. Az így kialakított rendszerrel a vízügyi igazgatás, mint egy új közigazgatási szakterület került be az államigazgatás rendszerében a maga speciális, egyedi, mindegyik mástól jelentősen különböző sajátosságaival.⁴⁵

Petrasovszky Anna természetjogi kutatása mintegy a Koncz Ibolya által elemzett korszak jogalkotásának szellemi hátterét tárja fel. „A vízkérdés szabályozásának komoly igényére mutat rá az a körülmény, hogy amíg a korábbi évszázadok során a vizekre vonatkozó jogi szabályozás csak elvétve jelent meg törvényeinkben, addig az 1800-as években – s különösen is annak utolsó harmadában – az országgyűlés sorra alkotta meg a vízjogi tárgyú törvénycikkeket.”⁴⁶ Vagyis „A vízgazdálkodás és annak jogi szabályozása terén egyre aktívabb szerepet játszott az állam. Ehhez szolgált elméleti alapul a XIX. század első felében a természetjog észjogi irányzata.”⁴⁷ „A társadalom önszervezési mechanizmusát kutató természetjog a XVII. századtól erőteljesen racionalista fordulatot vett. Ennek folyamányaként a felvilágosodás eszmeiségét szem előtt tartva a XVIII. és XIX. század fordulójára egy sajátos észjogi verziót hozott létre, és *észjogtan*, *észjogtudomány* néven az elméleti jogtudomány szinonimájává vált. Elnevezésével arra utalt, hogy – a szigorú értelemben vett racionalizmuson alapuló korábbi természetjoggal szemben – ‘a jogok forrása erkölcsi igazolhatóságukban rejlik’, amely a tiszta ész által a formális logika segítségével kikövetkeztethető. Az Immanuel Kant ‘*morális fordulatát*’ befogadó új természetjogi irányzat a jogok forrását már nem az ember ösztöneiből vezette le, hanem abból a tételből indult ki, hogy az ember racionális lényként képes ösztönein felülemelkedve irányítani cselekedeteit, így tetteiért erkölcsileg is felelős. [...] Nem az a kérdés számára, hogy mit tehet meg a természeti törvények, fizikai adottságai szabta keretek között, hanem az, hogy mit szabad megtenni, vagyis az, hogy mi az, amit az ésszerűség alapján meg kell, hogy tegyen. Ebből az új aspektusból dolgozta ki elméleti megállapításait a gyakorlati alkalmazás számára, amelyben fontos szerepet tulajdonított a közösség érdekében történő államigazgatásnak. Egy korszerű, legitím jogrenden alapuló és racionálisan szervezett állam működtetésének elveit igyekezett feltárni. [...] A természetjog észjogi változatának érdeme, hogy koherens rendszerben munkálta ki az individuális jogok és a belőlük levezetett közjogi szabályozás elvi alapjait. Ez a természetjogi irányzat a XIX. század első évtizedeiben *a magyar jogelméletben is gyökeret* vert, és a korabeli latin nyelvű jogi irodalomban lelhető fel.”⁴⁸ „A víz jogi szabályozására vonatkozóan ugyan nem dolgozott ki speciális tételeket, az elmélet egyes részei azonban olyan szempontokat tartalmaztak, amelyek

⁴⁵ Koncz 2019, 128–129.

⁴⁶ Petrasovszky 2019, 208.

⁴⁷ Petrasovszky 2019, 217.

⁴⁸ Petrasovszky 2019, 208–209.

a vízre mint a jogi szabályozás tárgyára is megfelelően vonatkoztathatók voltak. Az állam a természeti erőforrásokat, így a vizet is nemzeti vagyona részeként tartja számon. Tulajdoni helyzetükre tekintet nélkül olyan szabályozási tárgyként kezeli, amelynek során *ius emines* jogköréből fakadóan beavatkozhat a társadalom tulajdonjogi viszonyaiba. Ennek az állami beavatkozásnak a jogszerű szempontjait fogalmazza meg a korabeli természetjog. Az államnak egyrészt biztosítania kell a magánérdek védelmét, másrészt azonban – szigorú feltételek betartása mellett – a magánérdekkel szemben is érvényesítenie kell a közérdek céljait.⁴⁹

2.4. A jog egyes területei és a víz

Jakab Nóra és Mélypataki Gábor kutatásában az emberi jogi kérdések kerültek a középpontban. A szerzők egy karakteres megközelítésben elemezték vízhez való jogot, nevezetesen egy szociális alapjogi megközelítésben. Ez ezidáig a magyar jogtudományban a vízhez való jog egy kevésbé kidolgozott aspektusa volt, ami pedig kifejezetten értékes elemzéssel emeli a szerzők tanulmányát. Mindezek kapcsán a szerzők a következőket állapították meg. „A vízhez való jognak, mint szociális alapjognak az explicit meghatározása a Szociális Pillér szövegében valósult meg elsőként. A gyakorlatban alkalmazásában azonban eddig is jellemző volt ez a megközelítés. Ez fakad lényegében abból, hogy a harmadik generációs jog, de természeténél fogva azonban szociális alapjogként működnek, melyek az egészséghez való jogból erednek és a közösségekhez kapcsolódnak inkább. A közösség tagjai azok, akik igénylik a szociális segítségnyújtás. A jogosultság alapját azonban nem a konkrét joggyakorlás jelenti majd, hanem a joghoz való hozzáférés egyenlősége. Az egyenlőség, arányosság és a szolidaritás fogalmainak a vizsgálata teszi teljessé a képet. Ezek az elemek minden szociális alapjognak a részét képezik. Ebből a szempontból a vízhez való jog természete kettős természetű. Egyrészt, mint harmadik generációs jog a címzettjei nem mindig meghatározhatóak. Ebből kifolyólag a többi harmadik generációs joghoz hasonlóan vitatott a kikényszeríthetősége. Azonban a vízhez való jog kapcsán az állam aktív szerepvállalása is szükséges. Ebben a kontextusban az állam fogalma tágan értelmezendő, felöleli a helyi önkormányzatokat is, amelyekre a szociális területeken hagyományosan nagy szerep hárul, úgy a szervezés, mint a finanszírozás terén. Ez lényegében érvényesül a vízhez való jog esetében is. A vízhez való hozzáférést kell mindenki számára egyenlően biztosítani, ahol kell megszervezni. Az államnak soha sem a segélyezést kell célul kitűzni, hanem az egyén helyzetbe hozását: olyan körülmények megteremtését, közösségek létrehozását (támogatását), amelyek segítségével az egyén le tudja küzdeni szociális nehézségeit is. A vízhez való jog pedig a fentiek alapján szociális alapjognak is minősíthető, mivel jelentős mértékű állami befektetésre van szükség ezen a területen, amivel megpróbálják helyzetbe hozni az embereket, azzal, hogy az egyenlő hozzáférés lehetőségét biztosítják a számukra. A hazai és a nemzetközi jogforrásokat elemezve elmondhatjuk, hogy a vízhez való jog mind amellet, hogy harmadik

⁴⁹ Petrasovszky 2019, 217.

generációs jog szociális alapjog is, mely fakad az Alaptörvény XX. cikkéhez való kapcsolódásából is és a jogosultság fentiekben vázolt természetéből is.”⁵⁰

Csák Csilla tanulmányában a víz- és természetvédelem összekapcsolódásának egy fontos kérdését elemzi, nevezetesen a vízi ökoszisztémákhoz kötődő magyar nemzeti jogi kérdéseket. Munkájában összetett módon elemzi különösen a vonatkozó alkotmányjogi, vízgazdálkodási, környezetvédelmi, természetvédelmi és magánjogi elemeket. Következtetése végső soron optimista kicsengésű: „A magyar szabályozás követi és érvényesíti a környezetvédelem és természetvédelem területén megfogalmazott célok érvényesítésülését, a védelmi szint fenntartását és növelését, annak ellenére, hogy a végrehajtás során vannak még felmerülő akadályok és hiányosságok, amelyeket meg kell oldani”.⁵¹

Nagy Zoltán tanulmányában a magyar vízgazdálkodás egyik legaktuálisabb kérdését érinti, nevezetesen a pénzügyi vonatkozásokat. Munkájában olyan problémákat érint, amelyek alapvetően kapcsolódnak a Víz-keretirányelv költségmegtérülési elvének magyarországi alkalmazásához. Ennek kapcsán megállapítja, hogy a „szabályozásnak szembe kell néznie a vízzel kapcsolatos gazdasági és társadalmi kérdésekkel. A víz nemcsak az emberi élet alapfeltétele, hanem az ember gazdasági tevékenységének is nélkülözhetetlen erőforrása. Biztosítani kell a háztartási fogyasztóknak a méltányos áron való hozzáférést, illetve a gazdasági élet szereplőinek olyan áron és feltételekkel, hogy ez ne akadályozza a tevékenységüket és biztosítsa versenyképességüket. Másrészt egy egyre korlátozottabb mértékben rendelkezésre álló természeti erőforrásról van szó, amelynek az újratermelődését biztosítani kell és fenntarthatóvá kell tenni az erőforrás használatát. A bemutatott pénzügyi eszközökből látszik, hogy egy bonyolult, erősen átpolitizált rendszerről van szó, amin nehéz változtatni, pedig kellene. Változás szükséges a takarékosabb felhasználásban és egy korszerűbb vezetékek és szolgáltatási rendszer kiépítésében. Az erre szolgáló forrásokat vízadó bevezetésével lehetne biztosítani. A befolyó adó a helyi önkormányzat bevétele lenne, amelyet csak a vízbázis védelmére és a szolgáltatás fejlesztésére lehetne felhasználni. Az adó egy sávós progresszív adó lehetne, amelyben a sávok a fogyasztáshoz mérten kerülnének kialakításra és alacsonyabb fogyasztási mérték esetében 0 százalékos vagy minimális összegű adó kerülne megállapításra. Az adó elősegítené a természeti erőforrás védelmét és egy takarékosabb fogyasztásra ösztönözné.”⁵²

Erdős Éva tanulmányában a vizek tulajdoni kérdéseit elsőként kapcsolja egybe a pénzügyi jog különböző területeivel. Ennek kapcsán különösen a következő területeket tartja fontosnak kiemelni: „a vizek nemzeti vagyona – állami és önkormányzati tulajdonba – való tartozásának témaköre, a vizekre vonatkozó szabályozás, a vízgazdálkodás pénzügyi jogi kérdései, a vizek hasznosításának szabályai, vagy éppen a vízhasználat közterheinek szabályozása, akár bírságok (felszín alatti vízvédelmi bírság, csatornabírság), akár járulék (vízkészletjárulék) formájában.”⁵³

⁵⁰ Jakab & Mélypataki 2019, 60.

⁵¹ Csák 2019, 36.

⁵² Nagy Z 2019, 189.

⁵³ Erdős 2019, 71.

Olajos István a magyar jogtudomány egy kevésbé kutatott területével, a halgazdálkodási joggal foglalkozott tanulmányában. A tanulmány kiválóan rávilágított arra, hogy a területen számtalan komoly jogi probléma vetődik fel. *Olajos István* kutatása hiánypótlónak tekinthető. A szerző kiindulási pontja a következő. „A 2017. évben bekövetkezett halászati törvény módosítása következtében természetes vizeinkből kiszorultak a közvetlenül a vízből élő halászok, és halászati tevékenységű társaságok, és közvetlenül a horgászati célú hasznosítást preferálják. [...] A meghozott intézkedéscsomag első következménye, hogy tovább bővült a halászok és horgászok közötti ellentét. A természetes vizekből kiszoruló halászok egyre inkább a mesterséges és bányatavak felé kénytelenek fordulni, melyeknek azonban az állami tulajdonjogot gyakorlók mellett természetes személy tulajdonosai is lehetnek, akik a vizük egyéb, a halászaton kívüli gazdasági hasznosításában érdekeltek. Fontos kérdés, hogy halászati vizek esetén érvényesül-e tulajdon szentsége, és mindhárom részjogosítvány betartása. [...] A másik kérdés, hogy a természetes vizeinkből kiszoruló halászok megélhetését hogyan tudják biztosítani a halászati társaságok”.⁵⁴ A felvetett kérdések kapcsán *Olajos István* a következő megállapításokat teszi a tanulmányában. „A halászati jog, mely sokáig a vizek tulajdonjogának elválaszthatatlan részjogosítványának minősül, 2013-tól kezdve a halgazdálkodásra feljogosított tulajdonost, vagy haszonbérletet teszi a joggyakorlás alanyává. A tényleges halász, vagy horgász halon történő tulajdonszerzése a jogosult joggyakorlásának egy formája. A horgász vagy halász halon történő tulajdonszerzésének számos közjogi akadály van ezeknek betartásának elmulasztásával a halon a tulajdont a halgazdálkodási jog jogosultja szerzi meg. A halgazdálkodó természetvédelmi kötelezettségének jellege és szerepe is megnőtt. Az újonnan halászati vizet létesítő halgazdálkodási joga csak az első 15 éve halgazdálkodási ciklusra biztosított. A horgászok és halászok közötti mesterségesen szított ellentét egy sokkal átgondoltabb halászati politikával megszüntethető. A halgazdálkodási jogok gyakorlásában a helyi közösségek szerepét kell megnövelni. A szélvizek hasznosítása jogát az önkormányzatoknál kellene hagyni. A vízgazdálkodási és halgazdálkodási hatóság és a természetvédelmi hatóság feladatait össze kellene hangolni. Az új halászati területek létrehozásakor a tulajdonos halgazdálkodási jogát nem kellene csorbítani.”⁵⁵

Kocsis Bianka a Paksi Atomerőmű bővítésével kapcsolatos egyes vízjogi kérdéseket vizsgálta tanulmányában. A munka kifejezetten aktuálisnak és nagy horderejűnek tekinthető. A kutatásában különösen a következő kérdésekre kereste a választ: „(a) a környezetvédelmi engedélyezés során elkészült hatástanulmány tartalmaz-e vizsgálatokat a Duna vizének jó állapota megőrzésének biztosítottasága kapcsán? (b) Érkeztek-e olyan észrevételek az első- illetve a másodfokú környezetvédelmi engedélyezési eljárás során, amelyek a Duna vizének jó állapota garantálása szempontjából relevánsak? (c) Ha igen, melyek voltak ezek? (d) Az észrevételek fényében jogszerűen történt-e az első- illetve a másodfokú engedély megadása a paksi beruházás számára? (e) Milyen potenciális hatótényezőkkel, veszélyfaktorokkal kell számolni a vízjogi engedélyezés folyamatában?”⁵⁶ A kérdésekre reagálva megállapította,

⁵⁴ Olajos 2019, 146.

⁵⁵ Olajos 2019, 158.

⁵⁶ Kocsis 2019, 80.

hogy „a paksi beruházásra vonatkozó környezeti engedélyezési folyamat során elkészült hatástanulmány részletesen foglalkozik a Duna vizének jó állapota megőrzésének biztosítottága elemzésével”,⁵⁷ s hogy a „beérkezett észrevételek ellenében is megállapítható azonban, hogy mind az első- mind a másodfokú környezetvédelmi engedélyek megadása jogszerűen történt – az elkészült hatástanulmány e vonatkozásban nem hiányos, és nem sérti a víz keretirányelv vizsgált rendelkezéseit (jóllehet az irányelv céljait jobban szolgálná, ha egyes esetekben a dokumentum szellemiségét is figyelembe vennék annak betűje mellett).”⁵⁸ Egyúttal felhívta a figyelmet arra, hogy „jogszabályi előírások miatt a már megszerzett elvi vízjogi engedély hatálya legfeljebb 2019 júniusáig (meghosszabbítás esetén 2020-ig) áll fenn. A Paks II. beruházás eredeti tervei szerint 2018. szeptemberében került volna sor a létesítési engedély kérelem benyújtására, azonban csúszások miatt erre egyelőre még nem került sor. Amennyiben a 2019-es évben beadásra kerül a létesítési engedélykérelem, és annak elbírálása is időben megtörténik, az engedély tehát még hatályban lesz. Azonban az említett mozzanatok bármelyikének további csúszása esetén az engedély hatályát veszti mire a ráépülő vízjogi létesítési engedélyt megszerezhetné a beruházás. Jogi szempontból ez ugyan nem fogja veszélyeztetni a beruházás megvalósítását, nem feltétlenül fog további csúszásokat eredményezni, hiszen az elvi vízjogi engedély kérelmezése opcionális. Ami potenciálisan bonyodalmat okozhat ebben a feltételezett helyzetben, az az, hogy a vízügyi hatóság már nem lesz kötve elvi vízjogi engedélyben foglaltakhoz, így esetlegesen eltérhet az abban foglalt vízgazdálkodási feltételektől, előírásoktól. Az ilyen eltéréseknek való megfelelés pedig további csúszásokat okozhat, aminek következtében tovább növekedhetnek a kiadások, ami esetleg odáig is vezethet, hogy Magyarország további hitel felvételre kényszerül. Összességében azonban megállapítható, hogy a paksi beruházás a későbbi létesítési, üzembehelyezési, illetve üzemeltetési szakaszok jogszerű lefolytatásának függvényében nem jelent veszélyt a Duna (illetve egyéb, környező felszíni vizek) vízminőségének jó állapota elérése szempontjából.”⁵⁹

Turkovic István tanulmányában azt vizsgálta, hogy a közigazgatási hatósági eljárások milyen specialitással rendelkeznek a vízügyi kérdésekben. E vonatkozásban kifejezetten értékes egyedi elemzést készített. Megállapította, hogy „[j]ól megfigyelhető, hogy azon igazgatási terület is, amelynek tárgyát a víz, mint természeti forrás jelenti, gyakorlatilag több igazgatási terület egyvelegeként jelenik meg. A vízzel kapcsolatos igazgatási feladatok ugyanis többnyire más igazgatási ágak feladatainak specifikumaiként foghatók fel. Ha megvizsgáljuk a vízügyi igazgatásban felmerülő feladatokat, azt tapasztalhatjuk, hogy azok általában természetvédelmi, közlekedési, egészségügyi, építésügyi stb. jellegűek, amelyekben egy közös pont van, hogy jelen esetben a vízhez köthetők. [...] A vízjog szabályozási és igazgatási szempontból több alapvető területre tagolható. Ide sorolhatjuk, a vízzel való gazdálkodást, a vízzel kapcsolatos szolgáltatási feladatokat, valamint a víz, mint természeti kincs védelmét”.⁶⁰

⁵⁷ Kocsis 2019, 91.

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Kocsis 2019, 92.

⁶⁰ Turkovics 2019, 229–230.

3. Következtetés

Amennyiben az egyes kutatásban résztvevő szerzők elért eredményeit jelen tanulmány első fejezetében bemutatott rendszerben helyezzük el, akkor a következő megállapításra juthatunk. A ‘víz, mint a rendelkezési hatalom tárgya’ elnevezést viselő szabályozási koncepcióhoz szolgáltatott új megközelítést Petrasovszky Anna, Olajos István, Koncz Ibolya, Sárly Pál és Erdős Éva kutatása. A ‘víz, mint környezeti elem’ elnevezést viselő szabályozási koncepció jelenik meg Nagy Anita, Nagy Zoltán, Csák Csilla, Marinkás György és Szilágyi János Ede tanulmányaiban. Lényegében a ‘víz, mint természeti erőforrás és kereskedelmi ügyletek tárgya’ elnevezést viselő szabályozási koncepció elemzése található Koncz Ibolya, Csák Csilla, Hornyák Zsófia, Nagy Zoltán, Kocsis Bianka, Petrasovszky Anna, Sárly Pál, Turkovics István, Olajos István, Marinkás György, Szilágyi János Ede, Szűcs Péter és Ilyés Csaba munkájában. A ‘vízhez való jog’ elnevezést viselő szabályozási koncepcióval legfőképpen Jakab Nóra és Mélypataki Gábor, valamint Szilágyi János Ede foglalkozott. A ‘vízhez kötődő káresemények jogi szabályozása’ elnevezést viselő szabályozási koncepció Sárly Pál, Marinkás György és Szilágyi János Ede kutatásában jelenik meg. Marinkás György és Szilágyi János Ede érintette érdemben a ‘vízgyűjtő terület, mint intézményszervezési’ szabályozási koncepciót is.

Irodalomjegyzék

1. Antali D G (2011) A kék bolygó kincse – A vízhez való jog szabályozása nemzetközi és nemzeti szinten, *De Iurisprudentia et Iure Publico* 5(4), pp. 1–40.
2. Aylward B, Bartram J, Popp Ch & Vapnek J szerk. (2009) *Law for water management: a guide to concepts and effective approaches*, FAO Legislative Study 101, FAO, Rome, www.fao.org/docrep/012/i1284e/i1284e.pdf [2017.06.03.]
3. Baranyai G (2018) *European water law and hydro politics: an inquiry into the resilience of transboundary water governance in the European Union*, PhD Értekezés (munkahelyi verzió), Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest.
4. Bándi Gy (2011) *Környezetjog*, Szent István Társulat, Budapest.
5. Boisson de Chazournes L (2015): *Fresh Water in International Law*. Oxford, Oxford University Press
6. Bujdos Á (2017) *The analysis of the rules on transboundary water pollution*, PhD Értekezés, Debreceni Egyetem, Debrecen.
7. Csák Cs (2019) Vízi ökoszisztémák védelme, *Agrár- és Környezetjog* 14(27), pp. 7–38, doi: 10.21029/JAEL.2019.27.7
8. Erdős É (2019) A víz pénzügyi jogi környezetének egyes elemei, *Agrár- és Környezetjog* 14(27), pp. 39–73, doi: 10.21029/JAEL.2019.27.39
9. Farkas Csamangó E (2017) *Környezetjogi szabályozások*, SzTE ÁJK – ÜJI, Szeged.
10. Fodor L (2014) *Környezetjog*, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
11. Fodor L & Bujdos Á (2013) Right to environment and right to water in the Hungarian Fundamental Law, in: Szabó M & Greksza V, szerk., *Right to water and the protection of fundamental rights in Hungary*, Pécsi Egyetem, Pécs, pp. 34–48.
12. Fórika L (2017) Az ivóvízhez való jog biztosítása az ombudsmani vizsgálatok tükrében, in: Fodor L & Bányai O, szerk., *A települési önkormányzatok szerepe a környezeti politika és jog alakításában*, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, pp. 145–156, DOI: 10.5484/fodor_banyai_telepulesi_onkormanyzatok
13. Hildering A (2004) *International law, sustainable development and water management*, Eburon Publishers, Delft.
14. Hornyák Zs (2019) Az osztrák vízjogól, *Agrár- és Környezetjog* 14(27), pp. 74–102, doi: 10.21029/JAEL.2019.27.74
15. Jakab N & Mélypataki G (2019) A vízhez való jog, mint szociális alapjog, *Agrár- és Környezetjog* 14(26), pp. 7–63., doi: 10.21029/JAEL.2019.26.7
16. Kardos G (2004) A vízhez való jog, *Acta Humana* 15(1), pp. 93–98.
17. Kecskés G (2009) A vízhez való jog nemzetközi jogi koncepciója, *Állam- és Jogtudomány* 50(4), pp. 569–598.
18. Kecskés G (2013) Water protection via the implementation of EU directives, in: Szabó M & Greksza V, szerk., *Right to water and the protection of fundamental rights in Hungary*, Pécsi Egyetem, Pécs, pp. 212–224.
19. Kocsis B (2019) A Paksi Atomerőmű bővítésével kapcsolatos egyes vízjogi kérdések, *Agrár- és Környezetjog* 14(26), pp. 64–95, doi: 10.21029/JAEL.2019.26.64
20. Koncz I K (2019) A vízügyi igazgatás kialakulása Magyarországon, *Agrár- és Környezetjog* 14(27), pp. 103–130, doi: 10.21029/JAEL.2019.27.103

21. Marinkás Gy (2019) Magyarország bilaterális vízgazdálkodási egyezményeinek konformitása a nemzetközi és az uniós joggal, *Agrár- és Környezetjog* 14(26), pp. 96–129, doi: 10.21029/JAEL.2019.26.96
22. MTA (2018) *A Nemzeti Víz tudományi Kutatási Program kihívásai és feladatai*, Magyar Tudományos Akadémia Ökológiai Kutatóközpont Víz tudományi Koordinációs Csoport, Budapest, https://mta.hu/data/dokumentumok/Viztudomanyi%20Program/NVKP_20180331.pdf [2019.03.03.].
23. Nagy A (2019) A víz büntetőjogi védelme, *Agrár- és Környezetjog* 14(26), pp. 130–161, doi: 10.21029/JAEL.2019.26.130
24. Nagy Z (2019) A víz és vízgazdálkodás kérdései a hazai környezeti pénzügyi szabályozás szempontjából, *Agrár- és Környezetjog* 14(26), pp. 162–192, doi: 10.21029/JAEL.2019.26.162
25. Olajos I (2019) A horgászat és halászat lehetőségei és helye természetes vizeinkben, *Agrár- és Környezetjog* 14(27), pp. 131–159, doi: 10.21029/JAEL.2019.27.131
26. Petrasovszky A (2019) Természetjogi szempontok a víz jogi szabályozásához, *Agrár- és Környezetjog* 14(26), pp. 193–218, doi: 10.21029/JAEL.2019.26.193
27. Raisz A (2012a) A felszín alatti vizek határon átnyúló szennyezésére vonatkozó nemzetközi szabályozás, *Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Juridica et Politica*, Tomus 30(2), 371–382.
28. Raisz A (2012b) A vízhez való jog egyes aktuális kérdéseiről, in: Csák Cs, szerk., *Jogtudományi tanulmányok a fenntartható természeti erőforrások témakörében*, Miskolc, Miskolci Egyetem, pp. 151–159.
29. Raisz A (2013) Water as the Nation's Common Heritage in the Frame of the Common Heritage of Mankind, in: Greksza V & Szabó M, szerk., *Right to Water and the Protection of Fundamental Rights in Hungary*, University of Pécs, Pécs, pp. 84–96.
30. Raisz A & Szilágyi J E (2017) Cross border issues of the Hungarian water resources, *Rivista Quadrimestrale Di Diritto Dell'ambiente* 7(1), pp. 73–98, http://www.rqda.eu/?dl_id=146 [2019.01.30.]
31. Sárny P (2019) Vízjogi szabályok az ókori Rómában, *Agrár- és Környezetjog* 14(26), pp. 219–254, doi: 10.21029/JAEL.2019.26.219
32. Szappanyos M (2013) *Víz és jog*, Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány, Veszprém.
33. Szilágyi J E (2012a) A vizek védelmének jogi alapjai az EU vízvédelmi jogában, *Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Juridica et Politica* 30(2), pp. 577–599.
34. Szilágyi J E (2012b): Vizeink védelme a kétoldalú nemzetközi megállapodások tükrében, in: Raisz A, szerk., *A nemzetközi környezetjog aktuális kihívásai*, Miskolc, Miskolci Egyetem, pp. 185–195.
35. Szilágyi J E (2013) *Vízjog*, Miskolci Egyetem, Miskolc.
36. Szilágyi J E (2016) Current challenges concerning the law of water services in Hungary, *Lex et Scientia* 23(1), pp. 70–82.
37. Szilágyi J E (2018) *Vízszemléletű kormányzás – vízpolitika – vízjog*, Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc.

38. Szilágyi J E (2019) A vízjog és a víz jogi szabályozásának rendszere és egyes aktuális kérdései az Európai Unió keretében, *Agrár- és Környezetjog* 14(26), pp. 255–298, doi: 10.21029/JAEL.2019.26.255
39. Szűcs P & Ilyés Cs (2019) Felszín alatti vizek – a láthatatlan természeti erőforrás, *Agrár- és Környezetjog* 14(26), pp. 299–324, doi: 10.21029/JAEL.2019.26.299
40. Turkovics I (2019) Vízjogi hatósági eljárások, *Agrár- és Környezetjog* 14(27), pp. 215–241, doi: 10.21029/JAEL.2019.27.215